

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

A1 TÜRK DİLİ VE YAZINI DERSİ UZUN TEZ ÇALIŞMASI

‘KADIN ALGISINDA SİMGESEL GEÇİŞKENLİKLER’

Rehber Öğretmen: Halil Koç

Öğrencinin Adı: Yağmur

Öğrencinin Soyadı: Önel

Öğrencinin Numarası: 01129-0128

Sözcük Sayısı: 3.500

Araştırma Konusu: Fakir Baykurt’un “*Irazca’nın Dirliği*” yapıtında kadın algısının analizi.

ÖZ(ABSTRACT):

Uluslararası Bakalorya programı A1 Türk Dili ve Edebiyatı dersi kapsamında uzun tez çalışması olarak hazırlanan bu incelemede, Fakir Baykurt'un *Irazca'nın Dirliği* adlı yapıtında sosyal, siyasal ve ekonomik yetersizlikleri barındıran çarpık kırsal yaşam çerçevesinde kadının konumlanışı irdelenmiştir.

Kadının konumlanması; ailenin kadına bakışı, toplumun kadına bakışı ve kadının kadına bakışı başlıkları altında incelenerek, ele alınan üç yapı içerisinde de kadına karşı sergilenen değersiz tutum ve bu algılayışın nedensellikleri aktarılmıştır. İncelemenin giriş bölümünde, kadın algısı bağlamında üç olguyu kapsayan genel kanılara varılarak, kadının konumuna değinilmiştir. Çalışmanın ilk bölümünde, kadının aile yapısı içerisinde algılanış biçimine değinilerek, kurmacadaki Haçça, Fatma ve Atiye figürleri üzerinden konumlanış sorunsalı ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde, toplumda söz sahibi olma olanağı tanınmayan kadınlar üzerinden, gelişen olaylar bağlamında kadın algısı yansıtılmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise ailede ve toplumda süregelen çarpık kadın kavrayışına maruz kalan kadının, diğer kadınlarla olan ilişkilerinde de ortaya çıkan sağlıksız diyaloglardan bahsedilmiştir. Sonuç bölümünde, üç bağlamda incelenen yapıtta kadın algısındaki simgesel geçişkenliklere yer verilerek, kadının konumlanışının irdelenmesine dair çözümler yapılmıştır.

Sözcük Sayısı: 162

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	4
I. AİLENİN KADINA BAKIŞI.....	6
I.i. Haçça'ya Bakış.....	8
I.ii. Fatma'ya Bakış.....	9
I.iii. Atiye'ye Bakış.....	13
II. TOPLUMUN KADINA BAKIŞI.....	14
III. KADININ KADINA BAKIŞI.....	17
SONUÇ.....	19
KAYNAKÇA.....	20

Araştırma Konusu: Fakir Baykurt'un "*Irazca'nın Dirliği*" yapıtında kadın algısının analizi.

KADIN ALGISINDA SİMGESEL GEÇİŞKENLİKLER

GİRİŞ

Toplumsal var oluş süreci içerisinde, nesillerin devamlılığının sürdürülmesini sağlayan, üretken ve emekçi bir portre çizen; gerek toplum içinde gerekse aile içinde birleştirici ve bütünleyici görev üstlenen temel yapı taşıdır kadın. Kadına farklı kültürlerde yüzyıllar boyunca farklı anlamlar yüklenmiş; eğitim seviyesi, kültürel birikim ve sosyal düzen gibi toplumsal yapılanmayı gerçekleştiren unsurlar çerçevesinde kadın algısı şekillenmiştir. Kadının toplum tarafından konumlandırılışı ile kendine toplum içinde biçtiği rol ise toplum yapısı içerisindeki bozukluklara karşısında nasıl davrandığıyla ilintilidir. Kadın; bu bozuk düzene başkaldırdığı, boyun eğmediği ölçüde değerli kılınır; duygu ve düşünceleri önem kazanır.

Fakir Baykurt'un "*Irazca'nın Dirliği*" yapıtında, kır yaşamının kaçınılmaz gerçekliklerinden olan eğitimsiz ve farkındalıktan yoksun halk dikkat çekmektedir. Köy yaşamı içinde otorite sahibi kişiler, halkın eğitimsizliğinden faydalanıp; halkı kişisel çıkarları doğrultusunda yönlendirmektedirler. Bu sosyal ve siyasi düzensizlikleri barındıran sağlıklı köy yaşamı içerisinde, ele alınan olaylarda ve durumlarda kadın figürlerin tutumları, düzenle hangi oranda uyumlu olup, düzeni hangi oranda kabullendikleri, toplumda farklı kesime ait kadın figürlerle olan ilişkileri üzerinden yansıtılmaktadır. Dolayısıyla kadın algısının; ailenin kadına bakışı,

toplumun kadına bakışı ve kadının kadına bakışı bağlamında şekillendirildiği, kadına ortak bir konumlanış biçildiği görülmektedir.

Sosyal adaletsizliğin hüküm sürdüğü, ekonomik getiriler göz önünde bulundurularak oluşturulan toplumdaki sınıfsal kompartmanlı yapı, bireylerin birbirlerinden daha üstün haklara sahip olmalarına yol açmaktadır. Erkeğin hâkim olduğu egemen sınıfın, halkı kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmesinin yanı sıra, kadının bu yönlendirilmedeki yeri erkeğe kıyasla daha belirgindir. Kadın, toplumun sosyoekonomik ihtiyaçları çerçevesinde ihtiyaçlara koşan bir araç olarak kullanılmakta, ikinci plana atılmaktadır. Toplumdaki ideal kadın portresi; başkaldırının gerekliliğinden habersiz, dayatılanlara körü körüne inanan ve otoriter kesimin çizdiği çizgilerin dışına çıkmayan bir şekilde çizilmiştir. Erkeğin üstünlüğünün farkında olan, toplumda söz sahibi olmayan ve değersiz konumlanışını kabullenen kadın figürü kalıbının dışına çıkanlar, toplum tarafından bastırılmaya çalışılmaktadır. Bu algı, toplum içerisinde kadınların kısıtlanışlarını olağan kılmaktadır.

Toplumsal yapıdaki kadın algısının aksine, aile yapılanması içinde kadın; aileyi bir araya getirici olmasından ve aile bireyleri arasında köprü görevi görmesindedir ki, kutsal bir varlık niteliğindedir. Toplumdaki araçsallaşma kalıbının dışına çıkarak, aile içinde görüş ve değerleri bir açıdan göz önünde bulundurulmaktadır. Kadının aileyi oluşturucu ve tutucu yapısı, aile içindeki işlevini artırmakta, kadın bir gereklilik niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla kadın, evin gerekliliklerini yerine getirmekle, çocuğa bakmakla yükümlü olarak, ideallerinden uzak bir ev kadını portresi çizmektedir. Kalıplaşmış kadın algısı, kadının özgür hareket

ortamının olmadığını yansıtmaktadır. Bu tip konumlanışı, kadının edilgen bir role sahip olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Kadının toplum içindeki değersizleştirilişinin, geri plana atılışının olumsuz etkisi en çok kadının kadınla olan ilişkilerinde ortaya çıkmaktadır. Kadın, her birey gibi değerli kılınmayı, kendinin özel hissettirilmesini bekler çevresinden. Kadının kimlik oluşum sürecinde çevrenin kadına tavrı ve kadın algısı, kadının kendini var etmesinde hassas bir nitelik taşımaktadır. Kadın, toplumun onu yüceltip var ettiği ölçüde benlik çatışması içinden çıkıp özüne kavuşabilmekte, kendi değer yargılarıyla yaşayan birey halini almaktadır. Toplumun bu dayatmaları ise kadınların kişilik yapılanma süreçlerinde, kendilerini değersiz olarak konumlandırmalarına neden olmakta; hemcinslerine karşı da bu algıyla paralel olarak davranış sergileyip, kendilerinde bir çeşit tatmin olma halini yaratmaktadırlar.

1.1 Aile Yapılanması İçerisinde Kadına Bakış

Kurulu aile yapılanması içinde, alışılmış kalıplaşmalardan sıyrılarak sağlıklı bir uzlaşma içerisinde olan gelin-kaynana profili yer almaktadır. Aile içindeki kararların alınmasında ve ikili ilişkilerinde birbirlerine destekçi tutum sergileyen odak figür Irazca ve gelini Haçça, erkek egemen toplumun getirilerinden olan kadının değer yargılarının değersizleştirilmesi yönündeki algıları kırmaya çabalamışlardır. Irazca ve Haçça, ev ortamı içinde aile reisi olarak benimsenen Irazca'nın oğlu Bayramla aynı oranda düşüncelerinin önemsenmesi adına uğraş vermişlerdir. Irazca'nın hemcinsiyle arasında oluşan bu dayanışma birliğinin arka planında, toplumsal konumlanışı bağlamında ele alındığında arka plana itilmiş olan kadının, kendine değer biçme adına ön plana çıkma arzusu yatmaktadır. İkincil pozisyondaki konumlanışını

zoraki kabullenen, toplumun duyumsadığı kadın tipolojisinin getirileriyle; Irazca ve Haçça'da değersizleştirilişin dışavurumu olarak nitelendirilen sitemkâr tavırlar ortaya çıkmıştır. Aile içinde kadınlar tarafından yansıtılan tepkili tutumlar, ev içinde erkek egemen toplumun simgesi olan Bayram tarafından kadınların değer görmesine olanak sağlayarak, duygu ve düşüncelerini aile içinde önemsenir konuma getirmiştir. Kadınlar arası dayanışmanın temsilcileri olan Irazca ve Haçça, arayış içerisinde oldukları sevgi ve güven ortamını bulmada birbirlerine destek çıkararak, etraflarındaki kişilerden görmeyi beledikleri önemi görmüşlerdir.

“Irazca dönüp baktı. ‘Sağ olasin kadın Haçça’m! Hoş geldin.’

dedi. ‘Hoş geldin hooooş!... ‘diye uzattı. ‘Kurtardın mı çapayı?’

‘Kurtardım ana!’ dedi Haçça.

‘Ellerine sağlık yeşil Haçça’m!... ‘ (Baykurt, 51)

Ailenin çocuklarından Ahmet’in okula yazdırılması konusunda Bayram, Haçça’nın bu konudaki fikirlerine önem vererek ona danışmakta, Haçça ise Irazca’nın fikrinin alınmasının gerekliliğini savunmaktadır. Bu durum, aile içinde kadının da rol oynama olanağının sağlandığı demokratik yapıyı oluşturmaktadır. Haçça’nın saygı çerçevesi kapsamında evin yaşça büyüğü olan Irazca’ya danışması, Haçça’nın geri plana sürüklenişini olağan kılarak, Irazca’nın dominant gücünü ortaya çıkarmaktadır.

“[Bayram:] Okuması zorunlu gibi bir şey, Haçça! Köy yerinde başka olurumuz yok.”

“Anama danış sen bu işi Bayraam! Yazdır derse yazdır Ortaköy’ün okuluna, gitsin okusun.”

“Anama danışırım da, önce sana danışayım diyorum.”(Baykurt,27)

1.2 Haçça’ya Bakış

Ev yaşantısındaki sorunlu kadın algısının yansımasının en belirgin hatlarıyla gözlendiği figür; Bayram’ın karısı Haçça’dır. Erkek egemen yapının kalıplaşmış algılarından sıyrılma adına uğraş vermeyen, basmakalıp algılarla hareket eden Bayram’ın umarsız tavırları karşısında, Haçça’nın ne denli özveriden uzak ve özensiz bir uzamda yer aldığı dikkat çekmektedir. Haçça, toplumdaki kadının yansıması olan, önemsenmeyen kadın profilini sergileyerek, toplum içindeki yapı ile aile içindeki yapının örtüştüğünü göstermektedir.

Irazca ile aralarında bulunan dayanışmanın yanı sıra Haçça; Irazca tarafından geri plana atılmakta, Bayram bir yandan Haçça’nın düşüncelerini önemser tavır sergileyip, aşkının büyüüne kapılmışlığın yarattığı birliktelik halinde olmayı arzularcasına bir tutum takınırken, “ [Bayram:] ‘Yani seninle daha çok konuşmak istiyorum ama, evde fırsat olmuyor, kırda vakit yok.’ ” bir yandan da Deli Haceli’nin eşi Fatma ile evlilik dışı ilişki içerisine girmiştir. Eşi Haçça’nın kadınlık gururuna, incineceği hissiyatına aldırmadan; Haçça’nın yalnızca koşulsuz sevginin doğurduğu naif beklentilerle, kendi benliği içerisinde yapayalnız bir biçimde kayboluşuna zemin hazırlamaktadır. Beklentileri ve Bayram’a karşı beslediği

duygular doğrultusunda yıpratıcı ölçütlerde hayal kırıklıklarına mahkûm edilmiş olan Haçça'nın, aile bütünlüğü içerisinde Fatma tarafından yerine el konulduğu bu bağlamda görülmektedir.

Aile içinde kadına karşı sorunlu yönelişle beraber, Haçça ev ortamında kendi istekleri doğrultusunda hareket etmekten çok, toplumun dayatıları tarafından uygun görülen anneliğin ve ev hanımı olmanın sorumluluklarına yönelik davranışlar sergilemektedir. Haçça'nın, bu toplumda yerleşmiş ev kadını algısına bağımlı oluşu, aileden bağımsız eylemlerde bulunamamasına neden olarak, sınırlı bir çerçeve içerisinde yaşaması ve kendini ifade edişte kısıtlanması sorunsalını doğurmaktadır. Dolayısıyla Haçça, aile içerisinde Bayram ve Irazca'nın yönlendirmeleri doğrultusunda hareket etmektedir.

*“[Bayram:] Haçça'ya döndü. ‘Sen nasılsın avrat, harımdan beri?
Çok yoruldun değil mi bugün?...”*

*“Haçça da kısaca, ‘İyiyim!’ dedi. ‘Yorulmadım! Ben yorulmam!
Ben demirden, çeliktenim; hem de betondan!... “ (Baykurt, 59)*

Bu bağlamda Haçça'nın, varlığını toplumdan gördüğü davranışlar bütünü etkisinde şekillendirerek kendini değersizleştirilmesi; geri plana atılan ve kendini aşağı gören bir kişilik geliştirmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda Bayram, eşinin duygu ve düşüncelerini görmezden gelen, duyarlılıktan yoksun bir birey ve buna ek olarak bir koca profili çizerek;

Haçça'nın, aile yaşantısı içerisindeki konumunu ve ona yüklenen görevi kabullenmiş, savunmasız, edilgen bir kişiliğe bürünmesine neden olmaktadır.

1.3 Fatma'ya Bakış

Karataş Köyü'nde aile yaşantısı içerisinde, Haçça gibi önemsenmeyen kadın figürlerden birisi de kurul üyesi olan Deli Hacı'nın eşi Fatma'dır. Fatma; eşi Deli Hacı'nın cinsel bir obje olarak kullanmaktan daha öteye taşıyamadığı, kişisel beklentileri bağlamında araç işlevselliği gören, sevgiden ve ilgiden yoksun bir kişiliğin dışarısına çıkamayan bir profil çizmektedir. Bu kalıp haline gelmiş olan değersiz kişiliğinden çıkamayan Fatma, ev içerisinde sözünü geçiremeyen, eşinin buyruklarıyla hareket eden bir kişi olarak özgüven eksikliği çekmektedir.

Fatma, aile içinde biçilmiş olan özgüvensizliğini bastırmak adına Haçça'nın eşi Bayram ile ilişkiye girmiştir. Fatma'nın, Bayram ile olan yasak ilişkisinden kopamayışı; hem Bayram'ın eşi Haçça'ya verdiği değerle hem de Deli Hacı'nın Fatma'ya bakışıyla ilintilidir. Fatma, bu süregelen sorunlu ikili ilişkiden sıyrılışı, Bayram'ın tatminkar kollarında aramıştır. “[Fatma:] ‘Canım giymek istemiyor; Allah Allaaaah!... Niçin giy diyorsun?... Doymayınca niçin giyecektim? Dokuz yıldır evliyim, bir tek gün tat almadım. Bilmiyordum bile bunca tatlar olduğunu!’” (Baykurt, 37)

İsteğinden bağımsız olarak Deli Hacı'yle evlendirilmeye zorlanan Fatma; Deli Hacı'nın ihtiyaçları doğrultusunda yönetilen, sadece Deli Hacı'nın gerekliliklerini yapan, var oluş nedenselliğinin ayırdına varamayan, kadınlardan biridir. Fatma'nın, kişiliğini Deli Hacı'nın

yönlendirmelerinden kopmaksızın oluşturması, onun maldan ayrılışının olmamasına yol açmaktadır.

*“ [Fatma:] 'Ben dedim mi ona, gel beni al! Kapat evine!
Öhhööhö, öksür gel, sokul canın isteyince. Eee Fatma, çöz
bakalım! Eee Fatma, dön bakalım! Eee Fatma, dök bakalım, sil
bakalım!... Sığır gibiyim, mal gibiyim Deli Haceli'nin evinde!
Maldan ayrılışım yok. İnsanlığım yok. Ulan eşşeğin adamı, bir kez
olsun okşasan ya!' ”(Baykurt,38)*

Bu koşullar baz alınarak değerlendirildiğinde, Deli Haceli ev ortamı içerisinde Fatma'yı ayak işlerinin yapılmasında kullanarak, bu işlerin yaptırımını emir verici bir tutumla gerçekleştirmiştir. Bu saptama da, Fatma'ya karşı kibar ve duyarlı yaklaşımlarda bulunulmadığı ve kadının değer görmediği gerçekliğini yansıtmaktadır.

*“ [Fatma:] 'İş mi şimdi bu yaptığın? Ellerim deliniyor günaşırı
hayatı sıvayacağım diye. Neden atıyorsun kızılardıç kökünü;
atıp kazıyorsun?...’*

‘ [Deli Haceli:] Dingirdama!...' ”(Baykurt, 15)

Dış dünyayla bağları koparılan Fatma, sadece Deli Hacı'ye odaklanmış, sevgiden yoksun, ilgiye hasret, bir birey olmaktan çok, bir nesne görevindedir. Suçlayıcı ve baskıcı tavırlar altında ezilmeye terk edilmiş olan Fatma, kendisine yansıtılan sitemi Deli Hacı ile olan diyaloglarında dışa vurmaktadır. Her ne kadar Fatma, Deli Hacı'yle olan diyaloglarında sitemli yaklaşımlar sergilese de, bu boyun eğiş halini değiştirmeye yönelik girişimde bulunamamaktadır.

*“ [Deli Hacı:] ‘Fatmaa! Leğeni getir, elimi ayağımı yıkat!
Öhhö!...’ “(Baykurt, 16)*

“Fatma su döktü kocasının ellerine, ayaklarına. ‘Olur Hacı efendi!’ dedi. Sen yalnız buyur! Köşül buraya duvarın dibine, birer birer buyur! Olur tabii!...” (Baykurt,17)

Bu bağlamlar kapsamında incelendiğinde, Fatma figürünün etkin bir tepki sergilemekten çok, tepkisiz kalarak, pasif bir tutum sergilemekte olduğu görülmektedir.

Deli Hacı ve Fatma ailesinin çocuklarından Cemil ve Ömer'in, toplumun namus algısıyla örtüşmeyen nitelikteki Ahmet'e tecavüzleri karşısında anneleri Fatma, her ne kadar iç dünyasında bu durumu yadırgayıcı bir tavır içerisinde olsa da, olayın ortaya çıkması hâlinde Kara Bayram'la olan ilişkilerinin de ortaya çıkacağını bilmektedir. Dolayısıyla çocuklarının yaptığı, köy yaşamının iffet meselesi olarak benimsediği, töreye karşı geliş suçuna ses çıkarmayarak, içten içe kendini vicdanıyla yüzleşmeye mahkûm etmiştir. Fatma'nın

Bayram'la olan ilişkisinin fark edilmesi durumunda ortaya çıkacak olan ayıplayıcı ve küçük düşürücü toplumsal baskıyla karşı karşıya kalacağına farkındalığı içerisinde olan Fatma, zaten kadının işlevselliğinin önemsenmediği köy hayatı içerisinde toplumdan soyutlanmayı göze alamamıştır. Fatma'nın iç benliğinde şekillendirdiği bu yargı, Karataş Köyü'nün tutucu ve yaptırımcı geleneksel yapısının Fatma üzerinde oluşturduğu baskı sorunsalına dayalı, yarın kaygısı doğuran korku olgusunun var oluşunu yansıtmaktadır.

Dolayısıyla düşman tarafın çocuklarının öç alma adına karşı tarafa saldırıları, aile yapısı içerisinde işleyerek sorunlu kadın algısına kadar uzanmaktadır. Bu da, yaşanan olaylar dizisindeki her gelişimin içerisinde kadının konumlanışına yönelik gönderilerin var olduğu izlenimini yaratmaktadır.

1.4 Atiye'ye Bakış

Analiz edilen bu iki aile yaşantısının yanı sıra, Muhtar Hüsnü ve eşi Atiye'nin aile yaşantıları içindeki kadın algısı paralellik göstermektedir. Aynı etnik kökenden gelmenin getirdiği, aynı algıları benimseyiş hali, toplumun her kesiminde fark edilmektedir. Üst katmanlarda yer alan Muhtar Hüsnü'nün ailesinde de, sosyoekonomik düzey açısından toplumda alt kesimde olan Kara Bayram'ın ailesinde de kadın algılayışı büyük ölçülerde benzerlik göstermektedir. Muhtar Hüsnü'nün, Atiye'ye karşı emir verici tavrını takınışı, her aile ortamında rastlanıldığı üzere artık toplum içerisinde alışıl gelmiş, yadırganması dahi düşünülmeyen, sorgulanmadan yapılan bir eylemdir. Evin ihtiyaçlarının karşılanması, yemek hazırlanması gibi gündelik

gerekliliklerin yerine getirilmesiyle yükümlü olan Atiye, sorumluluklarını itinayla yerine getirmesine karşın Muhtar Hüsnü'nün hoşnutsuz tavırlarıyla karşı karşıya gelmektedir. Bu tavır; Muhtar Hüsnü'nün, Atiye'nin memnuniyetsizliğinden rahatsızlık duymayışını, ona değer vermeyişini ifade etmektedir. “[Muhtar Hüsnü:] Karısına döndü. ‘Ulan köyün içini yağa boğdun! Ne yapıyorsun? Bişi filan mı? Yoksa katmer mi?’ “(Baykurt,102). Atiye, bu dayatıların baskısı altında yaşamını sürdürürken, Muhtar Hüsnü'nün; Atiye'yi önemser bir edayla halini hatrını sorması, onun; Atiye'nin durumunun ayırdına varamayan ve duyarsız bir algı ile yaklaştığı gerçeğini yansıtmaktadır.

“Muhtar ‘Eeee avrat!’ dedi. ‘Ne var, ne yok, biraz anlat bakalım?
Ben görmeyeli nasılsın? Halin keyfin iyi mi? Bu gece benim sırtım
su ister. İyi kirlendim! Kasıklarım filan da acayip ağrıyor. Ocağa
bir teneke su koy da, sonra düşünelim!’ “(Baykurt,102)

Muhtar'ın, buyruklarını kabul etmek zorundaymışçasına Fatma'ya karşı hem psikolojik hem de fiziksel yönelimli dayatıları, Fatma'nın özgür yaşayış biçimini elinden almaktadır. İstekleri doğrultusunda özlemine çektiği yaşamı sürdüremeyen kadın, heveslerinin kırılışını ve beklentilerinin gerçekleşmeyişini kabullenmek zorunda kalmaktadır.

“ [Muhtar Hüsnü:] ‘Yaşıtları işte kayıtta! Senin oğlan orağa
gitmiyor, tarağa gitmiyor. Ben sana dikkat et diyorum, dikkat et!
Sana görev veriyorum Gerisine karışma!...’ “

Kadının var olan dayatmalara boyun eğişi, sanki olağan bir eyleymişçesine bir de Muhtar Hüsni'nün küçümseyici ve azarlayıcı tutumları, Atiye'de zaten ortaya çıkmaya yüz tutmuş ama bastırılmış olan isyankâr tavrın ortaya çıkışını tetiklemektedir. Fatma'nın, eşi Muhtar Hüsni ile olan diyaloglarındaki bıkkınlık hali, toplumda eşi gibi nitelik kazanan bir yerinin olmadığını farkında olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda, erkeğin küçümsediği konumlanışını kendi gözünde yücelteceği yerde daha da küçümseyerek, kendinde ontolojik sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

“ [Muhtar Hüsni:] ‘Döşeli odadan nüfus defterini getir avrat!’ dedi. Karısı azık sarıyordu. Yumurtayla patates kaynattı; bir topak da peynir koydu.

‘Nüfus defteri dediğin hangisi, ben ne bileyim ay Hüsni!’ dedi, ‘Okuryazarım mı var?’

Muhtar çıkıştı: ‘Koca defter ulan! Bunca yıldır öğrenemedin mi?’

“ (Baykurt, 82)

Aile içerisindeki yapılanmalar mercek altına alındığında gerek Haçça'nın gerekse Fatma'nın, ailedeki konumlanışını iç benliğinde yadırgadığı görüldüğü halde; dışavurum açısından tepkisiz kaldıkları gözlenmiştir. Bu eylemsiz kalış hali içerisinde; kadının arkalara ötelenmiş olan kişiliğinin yanında, bir de bu dayatmaları kabullenmesi, öncelikle aile yaşantısı

içerisinde, sonrasında ise toplumsal süreçte, ayrıksı bir kimliğe bürünmesine neden olmaktadır.

2.1 Toplum İçerisinde Kadına Bakış

Yapıtta, toplumsal yozlaşmışlığın bir örneği olan Karataş Köyü'nün ileri gelen otoriter egemenleri, hem toplum yapılanması içinde sosyoekonomik olgular çerçevesinde köy halkını sınıflandırmakta hem de cinsiyet ayrımı yapmaktadırlar. Ataerkil toplumların kalıplaşmış değer yargılarının kapsadığı; toplum içinde yönetimde söz sahibi oluş hakkının ve siyasi oluşumlar içerisinde baskın gücün erkekte oluşu, kadının kendi toplumu içerisinde yönetime katkısının olmayışına neden olmaktadır. Kadının bu hiçe sayılışı; sosyal adaletsizliklerle şekillenen köy yaşayışının, kadının sahip olması gereken haklarıyla paralellik gösterecek gerekliliklerden yoksun oluşunu ve siyasi yaşam içinde varoluşsal sorunsallarının ortaya çıkışını kaçınılmaz kılmaktadır.

Muhtarın, Irazca'nın rızası olmadan kişisel çıkarlarının ekonomik boyutları doğrultusunda Irazca'nın evinin önüne ev yapmak istemesi üzerine, mülk sahibi Irazca'nın içselleştirdiği öfke ve kinle yoğrulmuş yoğun başkaldırı hali açığa çıkmıştır. Bu bağlamda aile içerisinde 'düşman' olarak nitelenen egemen yapıya karşı adaletsiz düzeni kabullenemeyişinin göstergesi olan boyun eğmeme hali, Irazca'yı bozuk düzene karşı etkin bir kadın yapmaktadır.

Her ne kadar toplumun kadına yönelişi ve kadın algısı, kadının toplum içindeki değer yargılarının köreliliğinin bir nedenselliği olsa da, Irazca'nın 'dirliği'ne sahip çıkmak adına düşman bellediği muhtar iradesine kafa tutar biçimde yönelişi, bir kadının toplumdaki

dayatmalara isyan edişi olarak nitelendirilebilir. Bu bağlamda sağlıksız yapılanmaya karşı mücadele veren kadın Irazca'nın tutumu, kadının da sosyal düzen içerisinde söz sahibi olabilme hakkının olduğunun sağlamasını yapmaktadır. Diğer kadınların aksine, Irazca'nın, toplumun sosyolojik yapısı içerisinde edilgenlikten ayırım noktasını temsil etmesi; Deli Haceli gibi toplum içindeki otoritenin öncüllerinden olan bir bireyin dahi, çıkarları doğrultusunda erişmeyi hedeflediklerinden uzak kalışına neden olmaktadır. Bunun yanı sıra egemen yapı içerisinde olan Deli Haceli'nin, yasal bir suç işleyerek Irazca'nın kuzusunu çalması; çarpık düzen içerisindeki, aldırış etmeyen ve ikiyüzlü kişilikleri barındıran otoriteyi ortaya çıkarmaktadır. Deli Haceli'nin Irazca'ya karşı bu suça yönelik eğilimleri, Irazca'nın evlerinin önüne ev yaptırılmasını kabullenmeyişiinden doğmakta; Deli Haceli, bu direnişin intikamını bir kadın üzerinden çıkarmaktadır. Irazca ile ölçüştürüldüğünde onun kadar etkin olmamasına karşın, yine diğer bir direnişi üstlenen kişi olan Bayram'a karşı herhangi bir kişisel dayatıda bulunmamaları; kadının gücünün farkındalığı içerisinde olunmayışın, olunsa bile hafife alınışının bir simgesi konumundadır.

Irazca'nın evinin önüne ev yapmayı Irazca ve ailesine kabul ettiremeyen Deli Haceli, amaçlarına erişmesine karşı gelmeleri karşısında onlardan öç alma adına Haçça'nın çocuğunun düşmesine yol açmıştır. Dolayısıyla, otoriter yapının dayatmalarına karşı gelindiği taktirde kadının, en özel hissiyatlarını oluşturan annelik hissine sahip olabilme yetisinin elinden alınabildiği dikkat çekmektedir. Kişisel yaşama direkt müdahale etme hakkını kendisinde bulan otoriter yapının aktörleri ve bu müdahale karşısında kayıtsız kalan köylü halk, çarpık yapılanma ortamının kaçınılmazlıklarındandır.

“ (...) Deli Haceli belası geldi. Kalktılar evin önüne ev yapacak oldular. Kızılca kıyametler koptu. Bir de ası kuzusunu çaldılar. Bir

de Haçça'nın çocuğunu düşürdüler. Haçça narin kadın; çocuğu düşünce daha narinleşti. Eridi aktı. Ölecek diye ödü koptu Bayram'ın.” (Baykurt, 6)

Deli Haceli'nin öç alma adına kadınlar üzerinden planlarını yürütmesi, kadının güçsüzlüğüne ve bu güçsüzlük halinden kaynaklanan değersizleştirilişine yönelik tutumları arasında yer almaktadır. Deli Haceli'nin, Irazca'nın duygu durumu hakkında hassasiyet göstermeyişi, onun gururunu kırarak hırslarının yönlendirdiği çıkarları doğrultusunda kendini ön plana çıkarma isteğinden kaynaklanmaktadır. “ [Deli Haceli:] (...) Gelmiyor, gelmiyor, bir köye geliyor, koskoca muhtarı, kurulu, kurul üyelerini arkalayacağı yerde bir dul karıyı ark alıyor! Ben olacağım kaymakam, bileceğim kimin arkanacağı!...” (Baykurt, 13)

Gerek Haçça ve Fatma gerekse Irazca perspektifiyle yaklaşımlarda bulunulduğunda hem aile yapısında hem de toplum yapısında ayna işlevi gören kadın figürlerinin değersizleştirilişleri sonucunda, kişilik problemlerinin meydana çıkışı olağan kabul edilmektedir. Toplum içerisinde değersizleşmiş kadın algısı aile yapısına da yansiyarak kadının toplum yaşamında hem sosyal hem de siyasal statüsü yok sayılmaktadır. Kadının temel haklarına umarsızca yaklaşan, otoriter yapının egemenleri olan erkekler, kadını hem bedensel hem de ruhsal açıdan sınırlarını çizdikleri yapının dışına çıkarmamaktadırlar.

3.1 Kadının Kadına Bakışı

Varoluşsal çerçeve içerisinde hem aile yapılanması hem de toplum yapılanması içerisinde kadın algısının köreltilmeye yüz tutuşu, bu süreçte kadınlar arası ilişkilerin de yozlaşmasına sebep olmuştur. Hür düşünüş ortamının içinde bir rol oynamayan, adeta erkeğin kuklası halinde olan kadın; bu hiçe sayılış halinin tepkisini hemcinsine yansıtmaktadır. Ahmet; babası

Kara Bayram'ın buyruğu üzerine malların karınlarını doyurmak üzere gittiği Değirmen Deresi'ne indiğinde içinde yengesi Cemile'nin de bulunduğu dedikodu yapan kadınlarla karşılaşmaktadır. Kadınların Ahmet'i yanlarına almak istememeleri, toplum içinde baskı gören kadının intikamını, ancak güçlerinin yetebileceklerini düşündükleri bir erkek çocuğunun üzerinden almayı hedeflediklerini yansıtmaktadır.

“ ‘Bir oturmalık yer verin ulan! dedi Ahmet. ‘Yayılmışınız güzelce!
Hem azcık da terbiyeli oturun! Ne bu haliniz?...’

‘Oşt köpeğim!’ dedi Taşkelle'nin karısı. ‘Kanareye bakın! Bir
oturmalık yer istiyor... Kanareye yer mi olur? ‘

Öteki karılar güldü.” (Baykurt, 21)

Bu hengâme ortamı içerisinde kadınların birbirlerine karşı küfürlü söyleyişleri ve yakışık almaz tutumları; toplumun, dayatmalarından kaynaklanan utanç hissini yok oluşunu yansıtmaktadır. Toplumdaki kadın algısı, kadınlarda var olan ahlaki değerleri onlardan alarak; bu baskı ortamı altında dilin körelişinden rahatsızlık duymamalarına neden olmuştur.

[Çivi Esme:] “‘Şunun em diye verdiği elmaya bakın karılar!
Leblebi tanesi kadar. Delikanlı adamın susuzluğunu keser mi hiç o
guu? Sen Ahmet'e şeftali ver! Şeftali ister o! Çıkar koynundaki
turunçlardan ver, zillii!...’

‘Ağzına yüzüne ettiğimin!’ dedi Cemile. Kalktı, Çivi Esme'nin
başına çöktü. Boynundan tutup bastırdı. ‘Ben onun
öpözyengesiyim! Ağzına yüzüne ettiğimin orospusu! Ağzının
ortasına bin kazan doldurduğumun!...’

'Ağzının ortasına bin kazan doldurduğumun! Hiç utanmak yok mu sende? Tırnak kadar çocuğun yanında bu lafları ederken sıkılmıyor musun? Senin kocan sana terbiye vermiyor mu? Hiç mamele yapmıyor mu? Senin kocan hadım mı?' "(Baykurt, 23)

Erkeği tarafından değersizleştirilen kadın, bu etkisiz kalış halinin çözümü olarak başkaldırısını bir nevi başka kadınlar üzerinden uygulamaktadır. Kadınların, düşüncelerini akıl süzgecinden geçirmeksizin gösterdikleri umarsız tavırları, toplumun algısının kadınların kişilik gelişiminde sorunsallara sebep olduğunu göstermektedir. Fiziksel olarak ezilişin ruhsal boyutlarını yaşayan ve yansıtan kadının, diğer kadınlara saldırı olarak cinsel öğeleri kullanması; birbirlerini çekememelerinin yansıması olarak değerlendirilebilir. Ezilen kadın tatmin olma adına, çevresinde yine bu ezilişe ve ikincil plana atılışa maruz kalan kadınlara destek verip, birlik ve beraberliği sağlayacağı yerde, saldırı pozisyonunda yer almaktadır. Bu da, kadına köstek olunan bir toplumun kadına öğretisi olan yine köstek olma halinin yaptırımını diğer kadınlar üzerinde uygulamasına yol açmaktadır. Çivi Esmen'in Ahmet'in yengesi olan Cemile'yle geçen diyalogları içerisinde, terbiyeli olmayı cinsel olgularla örtüştürmesi, terbiyenin kadına eşi tarafından verildiği yargısında bulunması, kadının araçsallaşarak, adeta manda yönetimi altındaki koşullarda var olma mücadelesi verdiğini yansıtmaktadır.

Toplum içerisinde kadına biçilen değer göz önünde bulundurulduğunda, ezilen kadının ezme ideolojisinin varlığı kanıtlanmaktadır. Kadının, kadını daha da değersiz kılışı, kadınların kadınsal ortam içerisinde birbirlerine laf atmalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda kadın; diğer kadınlara sataşarak bastırılmış duygularını, ezilmişliğini, geri plana atılışını ve değersizleştirilişini ortaya çıkarmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada, Fakir Baykurt'un "*Irazca'nın Dirliği*" yapıtında kadın algısı; ailenin kadına bakışı, toplumun kadına bakışı ve kadının kadına bakışı çerçevesinde, değer yargıların bir bir yozlaşmaya yüz tutuş sorunsalının var olduğu Karataş Köyü uzamı içerisindeki toplumsal ve sosyal yapı bağlamında incelenmiştir. Çalışma sonucunda, kadının, toplumun üst veya alt kesiminde yer almasıyla, konumlanışının örtüşmediği; kadının her türlü sınıfsal yapı içerisinde kendini var etme sorununun mevcut olduğu saptanmıştır.

Toplumun en küçük alt birimi olan aile içerisinde kadın, ev işlerini yapan, tarlada çalışan, egemenlerin verdiği emirleri yerine getiren bir yapıdadır. Aile içinde bu kadar büyük ölçülerde önemli bir role sahip olmasına karşın, evdeki baskın güce karşılık verebilecek bir konumda olmaması, kadının boyun eğişini gösterir. İçinde bulunduğu durumu yadırgamayan kadın profili karşısında egemen güç olan erkek, kadının hislerini ve duyularını hiçe sayarak aile içinde otoriteyi sağlamaktadır. Kadının bu duruma karşı hoşnutsuz tavırlarına aldıriş etmeyen erkek, aile içinde kendinin egemen oluşu yapıyı benimsemektedir. Köy halkının genelinde görülen bu durumdan dolayı toplumun özellikleri ve değer yargıları, bu görüş ve anlayışlar bütünü çerçevesinde şekillenir.

Kadın; benliğinden ödün vermeyip, kökeninden gelen değerlerini kaybetmeme uğruna büyük bir direniş gösterse de, toplumun dayatmaları arasında kişiliğinin köreliğine karşı gelememiştir. Bu algıdan dolayı içine kapanık, çaresiz ve umarsız bir birey haline gelmiştir.

Bu da kadının genel hatlarıyla edilgen yapıya bürünüşünün bir yansımasıdır. Kırsal yaşamın gerçekliklerinden kopamayan kadın, toplum içerisinde yaşama tutunmaya çalışmıştır fakat, erkeğin hâkim olduğu egemen yapı bu çabaya engel olmuştur. Dolayısıyla kadın, başkaldırı eğilimlerinden uzak, varoluşsal düzenin dogmalarını kabullenen bir araca dönüşmüştür.

Ailedeki ve toplumdaki değersizleşmeye sürükleniş, kadınların, başka kadınlarla olan ilişkilerinde sözel ve fiziksel şiddete yol açmıştır. Bu biçimde sağlıksız yapılanan kişilik oluşumunun önüne geçemeyen kadın figürler, yozlaşmış toplum içerisinde kendi konumlanış sorunsallarıyla karşı karşıya gelmek zorunda kalmıştır. Kadınların, dili umarsızca ve özensizce kullanışları, toplumdaki kadın baskısının birincil rolünü ortaya çıkarmıştır.

Bu sorunlu yaklaşımlar da kadına, hem aile yaşantısı içerisindeki bakışı, hem toplumsal gerçeklikler içerisindeki bakışı hem de başka kadınların bakışını göstermektedir. Köy toplumunun düşünsel algılarını yansıtan bu tutum; kadına gerek siyasal gerek sosyal yapı içerisinde hak ettiği değerin verilmediği, yozlaşmış sosyolojik yapıya işaret etmektedir. Bu bağlamda kadın için, Karataş Köyü uzamının gerçekliği içerisinde konumlanış sorunsalları yaşayan, benliği hiçe sayılan ve kendini var edemeyen bir profil çizilmiştir.

Sözcük Sayısı: 3.500

KAYNAKÇA:

Fakir Baykurt. *İrazca'nın Dirliği*. 14. Basım. İstanbul: Literatür Yayınları, Nisan 2010.

